

Németh Erzsébet – Jakovác Katalin – Mészáros Aranka –
Kollár Péter – Várpalotai Viktor

Körkép és kórkép a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésekről

ÖSSZEFOGLALÓ: A pénzügyi kultúra színvonala befolyásolja mind egyéni, mind nemzetgazdasági szinten a gazdasági, jövedelmi sokkok eredményes kezelését. Korábbi felmérések a hazai pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések eredménytelenségére utaltak. Tanulmányunkban az ilyen irányú képzést folytató szervezetek kérdőíves felmérésével a képzések jellemzőit és eredménytelenségük lehetséges okait térképeztük fel. A felmérés adatait statisztikai elemzéssel, illetve hipotézisvizsgálatokkal értékeltük ki. Megállapítható, hogy négy nagy szervezet képzései fedik le az elmúlt években képzésben részt vett közel 500 ezer fő több mint 90 százalékát. A képzésekben erősen felülreprezentáltak a közoktatásban tanulók. A képzések túlnyomó részt rövid időtartamúak, miközben sok témát érintenek. Bár a képzések mintegy kéthétde közpénzt is igénybe vesz, a tematikák és tananyagok csupán a képzések harmadában érhetőek el nyilvánosan. Megállapítottuk továbbá, hogy bár az igények felmérése rendszerint megtörténik, ám az eredményesség mérése a képzések többségében elmarad. Főbb következtetésünk, hogy az állami szerepvállalás megerősítésével lehetne elérni a rászoruló társadalmi csoportok pénzügyi kultúrájának fejlesztését. Emellett a felelős és megalapozott közpénzfelhasználás elősegítésére szükségesnek tartjuk, hogy a közpénzből is finanszírozott pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok – tematikájuk és tananyaguk elérhetősége és minőségbiztosítása mellett – eredményességükről is számot adjanak. Továbbá szükségesnek látszik, hogy a pénzügyi kultúra fejlesztésének hazai gyakorlata is megújuljon, a pénzügyi kultúra felmérése, fejlesztése, annak finanszírozása célirányosan, szervezeten, átlátható és minőségbiztosított módon valósuljon meg.¹

KULCSSZAVAK: pénzügyi kultúra, pénzügyi kultúra fejlesztése, kérdőíves felmérés

JEL-KÓDOK: I21, J24, M53

A pénzügyi termékek és szolgáltatások piaca a XXI. századra rendkívül összetetté és kockázatosabbá vált. Ahhoz, hogy a mindennapi életben felmerülő pénzügyi kérdésekről megalapozottan tudjunk dönteni, folyamatosan megújuló ismeretekre, az összefüggések megértésére és bizonyos készségekre, egyszóval megfelelő pénzügyi kultúrára van szükség.² A megfelelő pénzügyi kultúrára a döntéshozók ma már egy,

a mindennapi élethez nélkülözhetetlen készségként tekintenek (Grifony – Messy, 2012).

A pénzügyi kultúra fejlettsége minden gazdasági szereplő együttes érdeke. Mikroszinten a fejlettebb pénzügyi kultúrával jellemezhető háztartások és vállalkozások nagyobb valószínűséggel kerülnek el azokat a pénzügyi döntéseket, amelyek túl nagy pénzügyi kockázatot jelentenének számukra [drága hitelek, kevés megtakarítás, (házi) költségvetés-készítés és -tervezés hiánya]. Ezenkívül *Klapper et al.*

Levelezési e-cím: nemeth.erzsebet@asz.hu

(2012) kutatásai azt mutatják, hogy a magasabb szintű pénzügyi kultúra nagyban segíti az egyéneket a váratlan makrogazdasági és jövedelmi sokkok kezelésében. Makroszinten pedig minél fejlettebb egy társadalom pénzügyi kultúrája, annál kifejezettebb az igény a pénzügyi intézmények átláthatóságára, illetve annál nagyobbak a rendelkezésre álló megtakarítások az országban, valamint stabilabb a pénzügyi rendszer is (Widdowson – Hailwood, 2007). A pénzügyi kultúra fejlesztése tehát mind az egyéneknek/háztartásoknak, mind a pénzügyi szereplőknek, mind pedig az államnak fontos érdeke.

A magyar lakosság pénzügyi kultúrájára vonatkozóan a pénzügyi intézmények, költségvetési szervek, illetve az OECD végzett felméréseket, kutatásokat, illetve számos tanulmány jelent meg e témakörben. A kutatások, felmérések összességében negatív képet festenek a magyar lakosság pénzügyi kultúrájának fejlettségéről, és jellemzően ugyanazok a kockázatok, tudásbeli és készségbeli hiányosságok merülnek fel időről-időre.

AZ OECD 2010-BEN 4 KONTINENS 14 ORSZÁGÁBAN VÉGZETT KUTATÁSA (Atkinson – Messy, 2012) szociodemográfiai jellemzők alapján vizsgálta a pénzügyi ismeretek, viselkedés és a pénzügyi kultúra különböző aspektusaira vonatkozó attitűdök terén megmutatkozó különbségeket. A kutatás eredményei azt mutatták, hogy míg az elméleti ismeretekből a hazai válaszadók az első helyen végeztek, addig a gyakorlati alkalmazás alapján az utolsó előtti helyezést érték el. 2015-ben megismételték a felmérést (Pénziránytű, 2015), amely azt mutatja, hogy bár kevesebb válaszadó küzdött napi megélhetési gondokkal 2015-ben, mint 2010-ben, a lakosság a pénzügyeit tekintve kevésbé megfontolt, gondos és előrelátó lett, valamint a megkérdezettek csupán felének vannak pénzügyi céljai. Továbbá csupán minden negyedik család készít költségvetést, illetve tendenciaszerűen csökkent a kamatszámítással kapcsolatos

pénzügyi feladatokat helyesen megoldani tudók aránya is.

A HITELINTÉZETI FELMÉRÉSEK, KUTATÁSOK szerint a lakosság alapvetően bizalmatlan a pénzügyekkel és a szolgáltatókkal szemben, a pénzügyi döntéseket nem alapozza meg kellő ismeret, tapasztalat, tájékozódás. A lakosságot a passzív, felhasználói attitűd jellemzi, a nem használt banki szolgáltatások iránti minimális az érdeklődés és ismeret. A hosszú távú pénzügyi tervezés (anyagi öngondoskodás) hiánya szintén jellemző (Szalay, 2013).

AZ ÁSZ PÉNZÜGYI KULTÚRA KUTATÁSA (Béres et al., 2013) során használt kérdőív az általános és a szocio-demográfiai kérdéseken túl a megtakarításra, befektetésekre, hitelekre vonatkozóan tett fel kérdéseket, valamint kalkulációs feladatokat is tartalmazott. A kutatás megállapította, hogy a felsőoktatásban tanuló fiatalok valós és vélt pénzügyi tudása között lényeges különbség van, valamint hogy a hallgatók pénzügyi műveltségét elsősorban az aktuális élethelyzet és a tapasztalatok határozzák meg (mindez egybecseng a nemzetközi kutatási tapasztalatokkal is). *Luksander et al.* (2014) a további tényezők vizsgálata során azt a fontos megállapítást teszi, hogy a középiskolai pénzügyi-gazdasági képzésben részesültek pénzügyi kultúrája nem fejlettebb az ilyen képzésben nem részesülteknél. Ez rávilágít a középiskolások oktatásának rendkívül alacsony eredményességére [ez szintén egybecseng az amerikai tapasztalatokkal, lásd például *Willis* (2009) tanulmányát a középiskolai pénzügyi oktatás társadalmi költségeiről és eredményességéről]. Érdekes megállapítás továbbá, hogy a pénzügyi-gazdasági ismereteik szintjétől függetlenül a hallgatók erősen kockázatkerülőnek mutatkoztak; összességében a 18–25 éves korosztály háromnegyede tartózkodik a kockázatoktól (Huzdik et al., 2014). A kutatásból levonható következtetés, hogy a kockázatvállalási hajlandóságot elsősorban a társadalom aktuális attitűdjei, félelmei, vágyai, tapasza-

latai határozzák meg. A hitelekhez kötődő érzelmi viszonyulás témakörét vizsgálva *Németh et al.* (2015) tanulmánya rávilágít arra, hogy a fiatalok elsősorban a szülőktől szerzik be a pénzügyi döntéseikhez szükséges információkat, ezáltal a családi minták is jelentős hatással vannak attitűdjükre, terveikre.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA (EMMI) ÉS A NEMZETGAZDASÁGI MINISZTERIUM (NGM) kezdeményezésére, az ország összes általános és középiskolájának bevonásával helyzetfelmérő kérdőív készült 2015 márciusában. A felmérés célja, hogy feltérképezze az általános és középiskolákban folyó pénzügyi és vállalkozási ismeretek oktatásának gyakorlatát. A kérdőívek kitöltése önkéntes alapon történt. Az adatok feldolgozása és első körös kiértékelése alapján elmondható (lásd EMMI, 2015), hogy a kérdőívet kitöltők negyede a Nemzeti Alaptanterv szerint oktatja a közoktatásban tanulóknak a pénzügyi és vállalkozási ismereteket. További 10 százaléknál elkülönített óraszámokban történik ilyen képzés, és további 9 százalék tervezi a bevezetést a jövőben. Ahol nincs pénzügyi és vállalkozási oktatás, ott a legfőbb okok között a személyi erőforrások hiánya és a kapacitáshiány szerepel.

A pénzügyi döntésekhez szükséges készségek, ismeretek hiányából fakadó kockázatok mérséklése érdekében számos szervezet indított pénzügyikultúra-fejlesztéssel kapcsolatos tevékenységet, amelyet egyaránt végeznek állami és nem állami (jellemzően a pénzügyi piacon működő) szereplők, gyakran együttműködésben. Ezen tevékenységek közé sorolhatók a képzések, kutatások, felmérések, versenyek, tanácsadások, országos vagy helyi projektek, interneten elérhető dokumentumok, információátadás, alkalmazások stb.

Fontos állami szereplők vállalnak egyre aktívabb szerepet a lakosság pénzügyi ismereteinek növelésében, a pénzügyi kultúra fejlesztésében és terjesztésében, így például az Állami Számvevőszék (ÁSZ), a Magyar Nemzeti Bank

(MNB), az EMMI, az NGM, minisztériumi háttérintézmények, valamint oktatási intézmények. A felsorolt intézmények ez irányú tevékenységének célja, hogy a lakosság pénzügyi, közpénzügyi, közteher-viselési ismeretei bővüljenek, valamint ezzel párhuzamosan fejlődjenek a (köz)pénzügyekkel kapcsolatos attitűdök és magatartásformák is.

A lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztése egyes, nem költségvetési szervezetek tevékenységei között is helyet kapnak, jellemzően pénzügyi intézményeknél, illetve azokhoz kötődő nonprofit szervezeteknél, alapítványoknál. Előfordul továbbá, hogy társadalmi felelősségvállalási programjukon belül alapítványokat, projekteket, intézményeket támogatnak. Emellett fogyasztóvédelmi, vállalkozói, egyéb gazdasági ismeretek oktatása, terjesztése számos szervezet tevékenységi körében szerepel.

Jelen kutatásunk célja, hogy átfogó képet adjon a hazai pénzügyikultúra-fejlesztési kezdeményezésekről. Kutatásunk célja kapcsolódik korábbi felmérésünk eredményeihez is. Az Állami Számvevőszék égisze alatt végzett 2013. évi pénzügyikultúra-kutatás egyik legfontosabb megállapítása: a korábban középiskolai pénzügyi-gazdasági képzésben részesült hallgatók pénzügyi kultúrája nem fejlettebb az ilyen képzésben nem részesülteknél. E megállapítás felveti azt a kérdést, hogy milyen tényezők magyarázhatják a középiskolásoknak nyújtott képzések alacsony szintű eredményességét.

Tanulmányunkban ezért elsősorban arra keressük a választ, hogy jellemzően milyen szervezetek, mely témaköröket, milyen módszerekkel, milyen eredményességgel és kiket képeznek. A kutatási kérdéseink és hipotéziseink a következők voltak.

■ *Kiknek szólnak a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések?*

Főként profitorientált szervezetek esetében a képzések megszervezésénél szempont lehet a költséghatékonyság, vagyis olcsón széles kör

elérése. A hazai viszonyok ismeretében ez leginkább a közoktatásban tanulók képzésével oldható meg. Ebből következőleg a felnőtt korosztályokat inkább a speciális képzési profilú vállalkozások képzik.

H1 A pénzügyi intézmények, illetve a pénzügyi háttérű szervezetek programjainak többségének célcsoportja a közoktatásban tanuló korosztály.

H2 A felnőttek mint célcsoport legnagyobb arányban az egyéb vállalkozások által meghirdetett programokban jelenik meg.

■ *Hány főt értek el eddig a szervezetek, mi jellemzi az elért csoportok társadalmi reprezentáltságát?*

Egyfelől a költséghatékonyság, másfelől a relatív könnyű elérhetőségük miatt a közoktatásban tanulók nagyobb aránya részesül pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésben, mint a közoktatásból már kikerült, felnőtt korosztályok.

H3 A hazai pénzügyikultúra-fejlesztést célzó programok résztvevői között felülreprezentált a közoktatásban tanuló és ezen belül is kiemelten a középiskolás korosztály.

H4 A pénzügyikultúra-fejlesztő programokban részt vett 25 év felettiek számaránya messze elmarad a demográfiai arányoktól.

■ *Milyen forrásból történik a képzések finanszírozása?*

Feltétezzhető, hogy amennyiben a képző szervezet saját forrását közpénz is kiegészíti, akkor növekedhet a résztvevők létszáma továbbá az is, hogy résztvevői befizetés önálló keresettel rendelkezőknél jellemző.

H5 A közpénzt is felhasználó programok átlagosan több résztvevőt érnek el.

H6 A felnőtteknek szóló képzések finanszírozásához jellemzően a résztvevői befizetés is hozzájárul.

■ *Melyek a képzések fő céljai és az érintett témakörei?*

A képzést a pénzügyi háttérű intézmények felhasználhatják arra, hogy saját termékeiket népszerűsítsék, háttérbe szorítva olyan témá-

kat, amelyek megalapozzák a pénzügyi termékek tudatos igénybevételét.

H7 A képzések célkitűzései között hangsúlyos a konkrét pénzügyi termék(ek)/befektetési lehetőségek bemutatása, népszerűsítése.

H8 A képzések által érintett témakörökben nem kap kellő súlyt az egyéni/háztartási költségvetés, tervezés fontossága.

■ *Milyen időtartamúak a képzések?*

A korábbi felmérések alapján körvonalazódó eredménytelenség köthető a képzések elégtelen időtartamához. Pedagógiai szempontból azt várjuk, hogy erősebb időkorlátok a képzéseken említésre kerülő témák számosságát csökkentik.

H9 A képzések időtartama igen rövid, többségében 1–4 tanóra. Ez leginkább a közoktatásban tanulókat megcélzó programokra jellemző.

H10 Feltételeztük, hogy a rövidebb időtartamú képzéseken kevesebb témakört érintenek, mert kevesebb idő áll rendelkezésre.

■ *Mennyiben érhetőek el, illetve állnak rendelkezésre a képzések tematikai és tananyagai?*

A képzések szellemi termékeknek minősülnek, amelynek védelme megelőzheti azt.

H11 A képzések többsége esetében a képzésekhez kapcsolódóan tananyag és tematika nincs vagy nem publikus.

■ *Mennyire jellemző az igények felmérése, illetve a képzés eredményességének mérése?*

A pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések eredménytelenségének okozója lehet, ha a képzésekhez nem párosul visszajelzés, önreflexió.

H12 A képzések többségében nem mérik az eredményességet.

Meggyőződésünk, hogy kutatásunk a fenti kérdések, hipotézisek vizsgálatával támogatást nyújthat a pénzügyikultúra-fejlesztésre vonatkozó nemzeti stratégia kidolgozásához és infrastruktúra kialakításához azáltal, hogy feltárja a már fennálló képzési rendszerek, programok jellemzőit, hiányosságait, lehetővé teszi a jó

gyakorlatok megismerését, és segít meghatározni a szükségleteket.³

Tanulmányunk felépítése a következő: elsőként bemutatjuk kutatásunk módszertanát, másodikként a kérdőíves felmérésünk főbb eredményeit, végül következtetéseinket ismertetjük.

MÓDSZERTAN

A kérdőíves felmérés célterülete

A felmérésbe bevont szervezetek adatbázisának meghatározásakor célunk a pénzügyi-kultúra-fejlesztésben résztvevők minél szélesebb körének lefedése volt és az, hogy mindenképpen bekerüljenek a felmérésbe ezekben a programokban jelentős súllyal részt vevő szervezetek. Ennek érdekében az interneten fellelhető publikus információk, valamint az ÁSZ pénzügyi kultúra együttműködésében részt vevő partnereitől kapott tájékoztatások alapján egy 110 elemű adatbázist hoztunk létre. Az adatbázisban szereplő szervezetek vezetőit, kapcsolattartóit, illetve a magánszemélyeket elektronikus levélben kerestük meg, amelyben felkértük őket az általunk összeállított kérdőív kitöltésére, amely önkéntes volt. A kitöltésekre 2015 júniusában került sor.

A kérdőív szerkezete

A kérdőív kialakítása során célunk egy olyan kérdéssor összeállítása volt, amely a felmérésben részt vevő szervezet/magánszemély minden, pénzügyi kultúra fejlesztését elősegítő kezdeményezésére kiterjed, és lehetővé teszi azok bemutatását, értékelését.⁴

A kérdőív négy nagy tematikus egységből állt, összesen 56 kérdést tartalmazott.

1 A szervezet, magánszemély adatai (6 kérdés).

2 A pénzügyi kultúra képzési⁵ programokkal kapcsolatos témakörök, mint például a képzések célja, célcsoportja, finanszírozása, időtartama, témakörei, módszerei, tematikája, tananyaga, oktatói, eredményességének értékelése, hasznosulása (25 kérdés).

3 A tudásfelmérésekre, versenyekre vonatkozó kérdések, amelyek hasonlóak voltak a képzéseknél megfogalmazottakhoz (17 kérdés).

4 Az egyéb kezdeményezésekre⁶ vonatkozó információk (8 kérdés).

A válaszadók a kérdőívet képzési programként, felmérésenként, illetve versenyenként töltötték ki (maximum 4–4 képzési program, felmérés és verseny bemutatására volt lehetőség).⁷ A pénzügyi kultúra fejlesztésére vonatkozó egyéb kezdeményezéseket a megkérdezettek összevontan szerepeltették a felmérésben. A kérdőív vázát a kötelezően megválaszolendő kérdések adták (29 ilyen kérdés volt, az összes kérdés fele). A kérdések egy harmadánál (19 esetben) több válasz megjelölésére is lehetőség volt. A kérdőív kitöltése során érzékeny adatokat (például árbevétel) nem kértünk be.

A kitöltött kérdőívek feldolgozása, a kiértékelés módszertana

A kérdőívre adott válaszok rendszerezését és statisztikai módszerekkel is feldolgozhatóvá tételét az IBM SPSS Statistics-, valamint MS Excel-programok segítségével végeztük. Hiányzó adatként kezeltük, ha adott kérdésre a kitöltők nem válaszoltak, vagy nem adtak értékelhető választ.⁸

Az elemzés során leíró és következtető statisztikai módszereket használtunk, többek közt megoszlás számítást, keresztábra-elemzést, függetlenségvizsgálatot. A függetlenségvizsgálatban általánosan használt Pearson-féle khinégyszet próba mellett a Fisher-féle egzakt tesz-

tet is alkalmaztuk.⁹ Ez utóbbi teszt – szemben a Pearson-féle khí-négyzet próbával – nem érzékeny a kis mintaelemszámra, amelyet a rendelkezésünkre álló adatbázis jellemez. A tesztek kiértékeléséhez minden esetben 5 százalékos szignifikanciaszintet választottunk.

A válaszadásra felkért 110 szervezetből a kérdőívet összesen 63 szervezet és vállalkozás töltötte ki.¹⁰ A 63 válaszadóból összesen 51 szervezet rendelkezett pénzügyi kultúra fejlesztését célzó tevékenységgel, amely lehet képzési program, felmérés vagy verseny, illetve egyéb kezdeményezés is.¹¹ Tanulmányunk a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzési programok elemzésére összpontosít. Felmérésünk szerint ilyen programmal összesen 35 válaszadó/szervezet rendelkezik. Az elemzés során összesen 4 válaszadói kategóriát alakítottunk ki.

▶ A minta vizsgálata során kirajzolódott egy olyan válaszadói kategória, amelybe a pénzügyi-kultúra-fejlesztés legfontosabb szereplői tartoztak. A **NAGY ELÉRÉSSEL RENDELKEZŐK** csoportjába soroltuk azokat a válaszadókat – tekintet nélkül szervezeti formájukra –, akik több mint 10 000 főt értek el programjaikkal. A 10 000 főnél kevesebbet elérő szereplőket a következő három csoportra különítettük el (4 válaszadó).

▶ A **PÉNZINTÉZETEKHEZ** a pénzügyi intézményeket soroltuk (5 válaszadó).

▶ A **NONPROFIT SZERVEZETEKHEZ** soroltuk a civil és nonprofit szervezeteket (jellemzően egyesültek és érdekvédelmi szövetségek), valamint a költségvetési szerveket (14 válaszadó).

▶ Az **EGYÉB VÁLLALKOZÁSOK** kategóriába kerültek a különböző oktató, képző, tanácsadó cégek és egyéni vállalkozók (14 válaszadó).

A kategóriaképzés indokoltságát mutatja az *1. ábra*, amelyen szembetűnő, hogy a képzéseken elérték létszáma a nagy eléréssel rendelkezők esetében messze meghaladja a többi válaszadót.

A válaszadóknak lehetőségük volt arra, hogy több képzési programról is beszámoljanak, így

összesen 40 képzési programot dolgoztunk fel.¹² A nagy eléréssel rendelkező válaszadók összesen 7, a pénzügyi szervezetek 15 és az egyéb vállalkozások 13 képzési programról nyilatkoztak.

EREDMÉNYEK

Eredményeinket a vizsgált kérdések köré csoportosítva ismertetjük. A leíró statisztikák bemutatását esetenként a statisztikai tesztek eredményei követik. Az alfejezeteket a felmérés eredményeinek hipotéziseinkkel való összehasonlítása zárja.

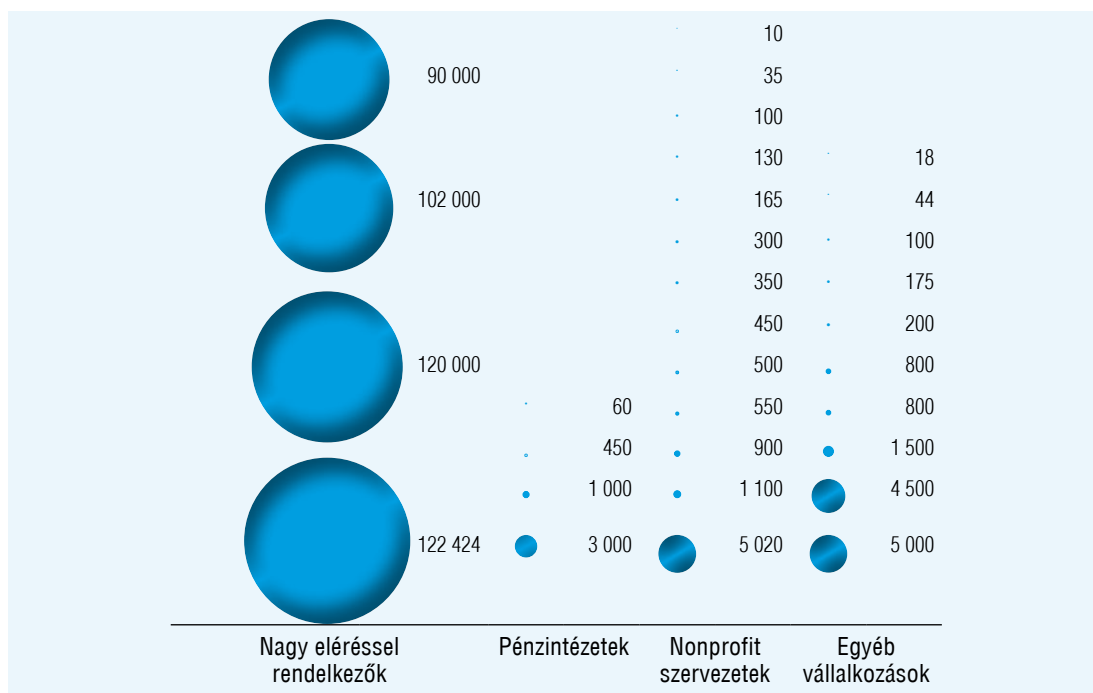
Kiknek szólnak a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések?

Az egyes képzési programok célcsoportjai válaszadói kategóriák szerint nagy eltérést mutatnak (*lásd 2. ábra*).¹³ A nagy eléréssel rendelkező szervezetek és a pénzügyi szervezetek által indított képzési programok mindegyike megcélzza a közoktatásban tanulókat, míg alacsony arányban – valójában csupán egy-egy képzés esetében – szólnak más célcsoportnak is. A nonprofit szervezetek által indított képzési programok 60 százaléka felnőtteknek is és 40 százaléka a közoktatásban tanulóknak is szól. Az általuk indított képzési programok alacsony arányban szólnak más (felsőoktatásban tanulók és egyéb) célcsoportoknak. Az egyéb vállalkozások programjainak mindegyike a felnőtteknek is szól, ugyanakkor a képzések fele a közoktatásban tanulókat is, közel harmada a felsőoktatásban tanulókat is megcélzza.

A válaszadói kategóriák és a célcsoport között összefüggés fennállását statisztikai tesztekkel is vizsgáltuk. A Pearson-féle khí-négyzet teszt és a Fisher-féle egzakt teszt eredményei is 5 százalékos szignifikanciaszinten összefüg-

1. ábra

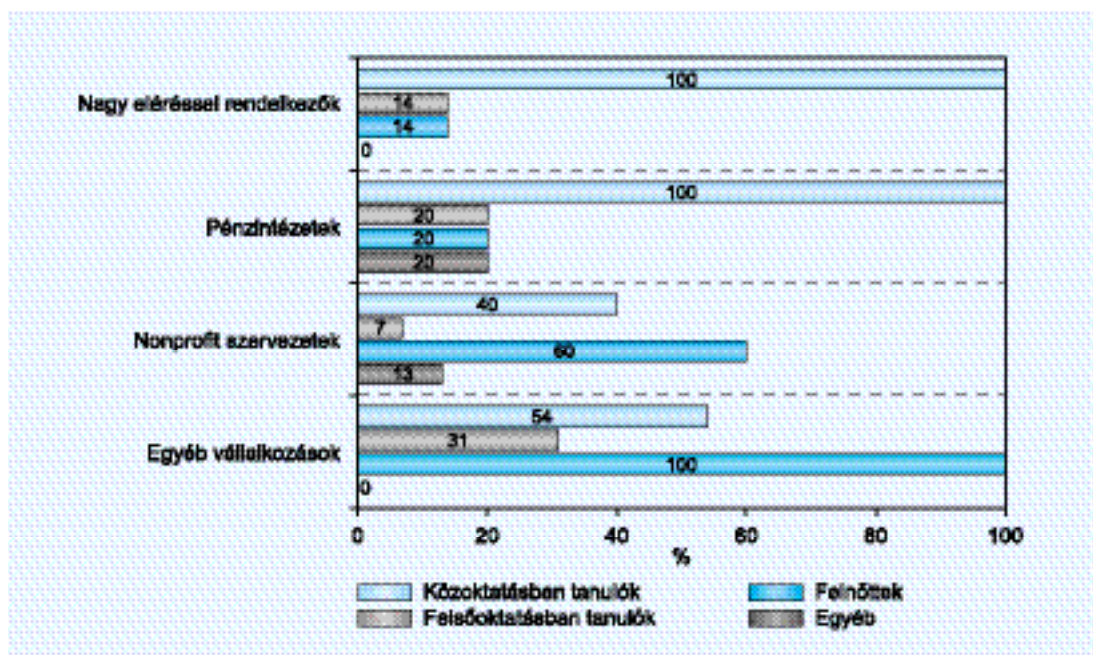
A 35 VÁLASZADÓ KÉPZÉSI PROGRAMJAI ÁLTAL ELÉRTEK SZÁMA (FŐ)

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra

A KÉPZÉSI PROGRAMOK CÉLCSOPORTJAI, VÁLASZADÓI KATEGÓRIÁK SZERINTI BONTÁSBAN

Forrás: saját szerkesztés

gést jeleznek a válaszadói kategóriák és a között, hogy képzéseik közoktatásban tanulókat is megcéloznak-e.¹⁴ Ehhez hasonló módon a tesztek szignifikáns összefüggést jeleztek a válaszadói kategóriák és a között, hogy képzéseik felnőtteknek is szólnak-e.¹⁵

A H1 és H2 hipotéziseinket tehát igazolta a felmérés, mivel egyfelől a pénzügyi szervezetek, illetve a nagy eléréssel rendelkező szervezetek által szervezett képzési programok többségének célcsoportja a közoktatásban tanuló korosztályok, másfelől a felnőttek – mint célcsoport – legnagyobb arányban az egyéb vállalkozások által meghirdetett programokban jelenik meg.

Hány főt értek el a szervezetek, mi jellemzi az elért csoportok társadalmi reprezentáltságát?

A képzéseken elért csoportok meghatározásához a kérdőívben megadott összesített résztvevői létszámot egyrészt a nyilvánosan elérhető éves beszámolóik alapján, másrészt – ahol ez nem áll rendelkezésünkre – közelítő számítással¹⁶ köz- és felsőoktatásban tanulókra, illetve felnőttekre bontottuk meg. Összeségében 461 681 főt értek el a válaszadók, ebből becslésünk alapján 341 613 fő köz- és felsőoktatásban tanuló, illetve 120 068 fő felnőtt volt. Megjegyzendő, hogy valóságban a képzéseken elérték száma az itt kimutatottnál alacsonyabb lehet, mivel előfordulhatott, hogy ugyanazon személy több képzési programon is részt vett.

A válaszadói csoportok szerint vizsgálva a képzéseken elért egyes résztvevői csoportokat megállapítható, hogy Magyarországon a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programokon részt vevő köz- és felsőoktatásban tanuló, illetve felnőttek túlnyomó többségét (96 százalékát, illetve 90 százalékát) a nagy eléréssel rendelkező szervezetek képzik (lásd 3. ábra).

A kutatás során az elért csoportok társadalmi reprezentáltságát is vizsgáltuk. Az egyes célcsoportok népességén belüli megoszlásának megállapításához a KSH adatait vettük alapul.¹⁷ Ezek szerint a köz- és felsőoktatásban tanuló korcsoportok (6–24 évesek) az 5 évnél idősebb népesség 22 százalékát, a felnőttek (25 év feletti) az 5 évnél idősebb népesség 78 százalékát teszi ki. Ezzel szemben a képzések által elérték 81 százaléka köz- és felsőoktatásban tanul, míg 19 százaléka felnőtt. A célcsoportok népességén belüli, illetve képzések által elért arányát összevetve megállapítható (lásd 4. ábra), hogy a válaszadók képzési programjai által elérték között a köz- és felsőoktatásban tanuló aránya közel 4-szeresen haladja meg a népességén belüli arányukat (81 százalék:22 százalék), míg a képzési programok által elérték között a felnőttek aránya csupán mintegy negyede a népességén belüli arányuknak (19 százalék:78 százalék).

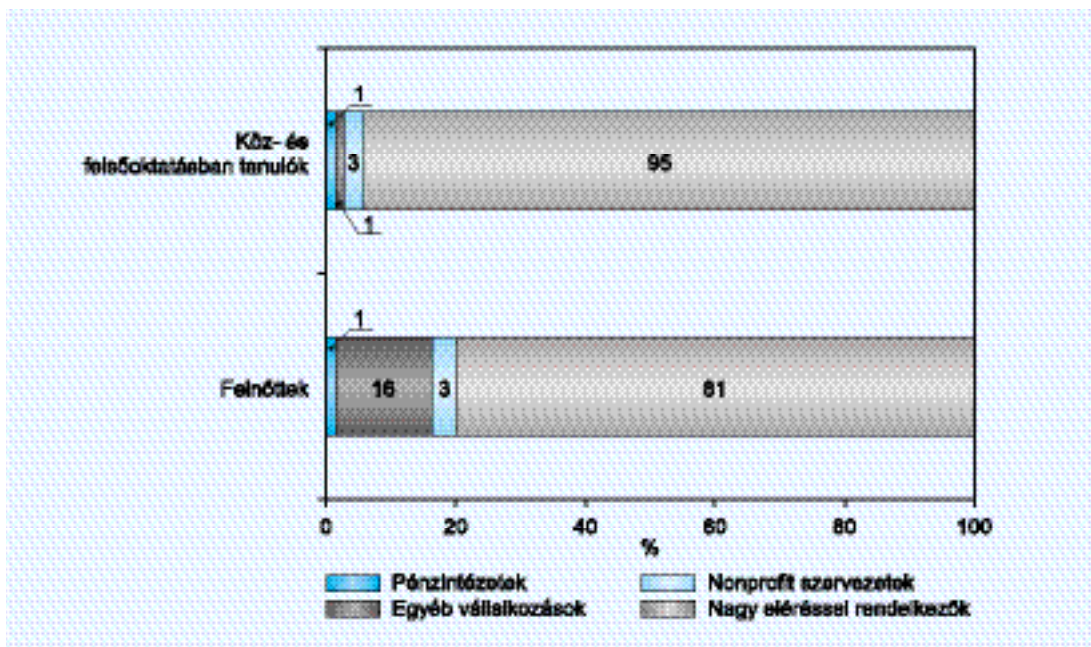
A H3 és H4 hipotéziseinket tehát megerősíti a felmérés, mivel egyfelől a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok résztvevői között népességén belüli arányukhoz képest nagymértékben felülreprezentáltak a köz- és felsőoktatásban tanuló, és ezen belül is kiemelten a középiskolás korosztály, a felnőttek jelentősen alulreprezentáltak a népességén belüli arányukhoz képest.

Milyen források finanszírozzák a képzéseket?

A felmérésben információkat gyűjtöttünk a képzési programok finanszírozási forrásairól is. Fontos megjegyezni, hogy egyrészt egy adott képzéshez kapcsolódóan a válaszadók többféle finanszírozási forrást is megjelölhettek. Másrészt a képzések finanszírozási forrásaira adott válaszok, csak az adott típusú forrás jelenlétét mutatják, azonban a képzés finanszírozásában betöltött súlyukat nem jelzik.¹⁸

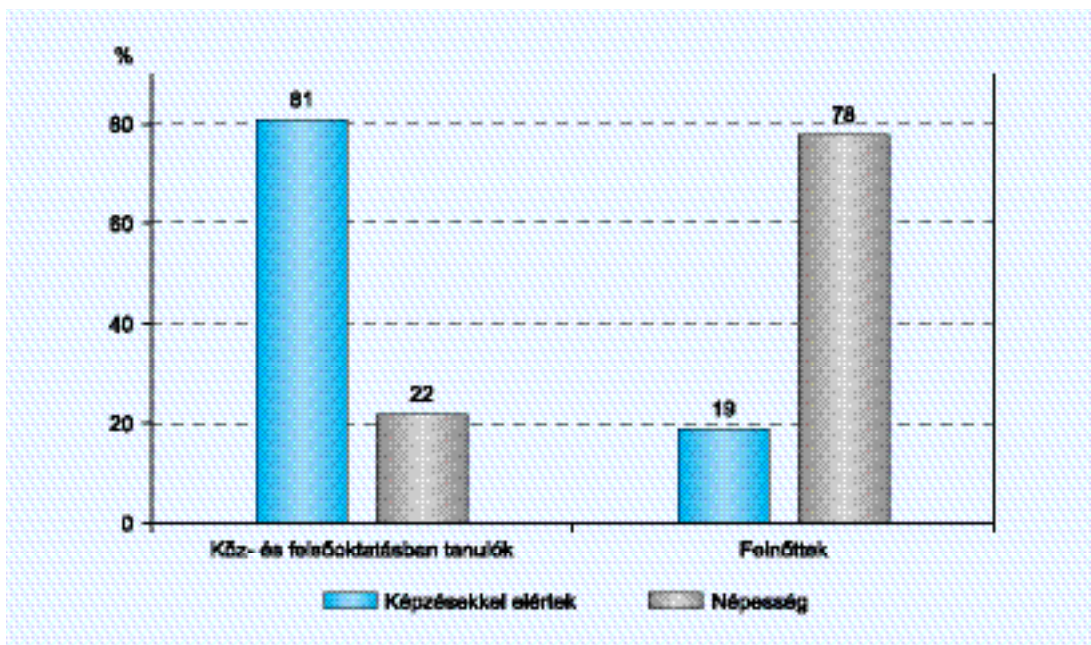

AZ EGYES VÁLASZADÓI KATEGÓRIÁK ÁLTAL INDÍTOTT KÉPZÉSEKEN ELÉRT KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSBAN TANULÓK, ILLETVE FELNŐTTEK LÉTSZÁMÁNAK MEGOSZLÁSAI

Forrás: saját szerkesztés

A CÉLCSOPORTOK KÉPZÉSEKEN, ILLETVE NÉPESSÉGEN BELÜLI ARÁNYA

Forrás: saját szerkesztés

Válaszadói kategóriák szerinti megbontásban a következők mondhatók el a képzési programok finanszírozási forrásairól (lásd 5. ábra). A nagy eléréssel rendelkező szervezetek programjaik 86 százalékánál saját forrást is felhasználnak. Emellett a programjaik 57 százalékánál – a válaszadó kategóriák között a második legmagasabb arányban – jelen van állami támogatás is. Ebben a csoportban az EU-források igénybevétele is gyakori (43 százalék). A pénzintézetek által indított képzési programok mindegyikében jelen van saját forrás. A nonprofit szervezetek képzési programjai leggyakrabban említett módon állami támogatásból (60 százalék) kerülnek finanszírozásra, harmaduknál saját forrás is megjelenik. Az egyéb vállalkozások – a többiekétől eltérően – leggyakrabban (69 százalék) résztvevői be-

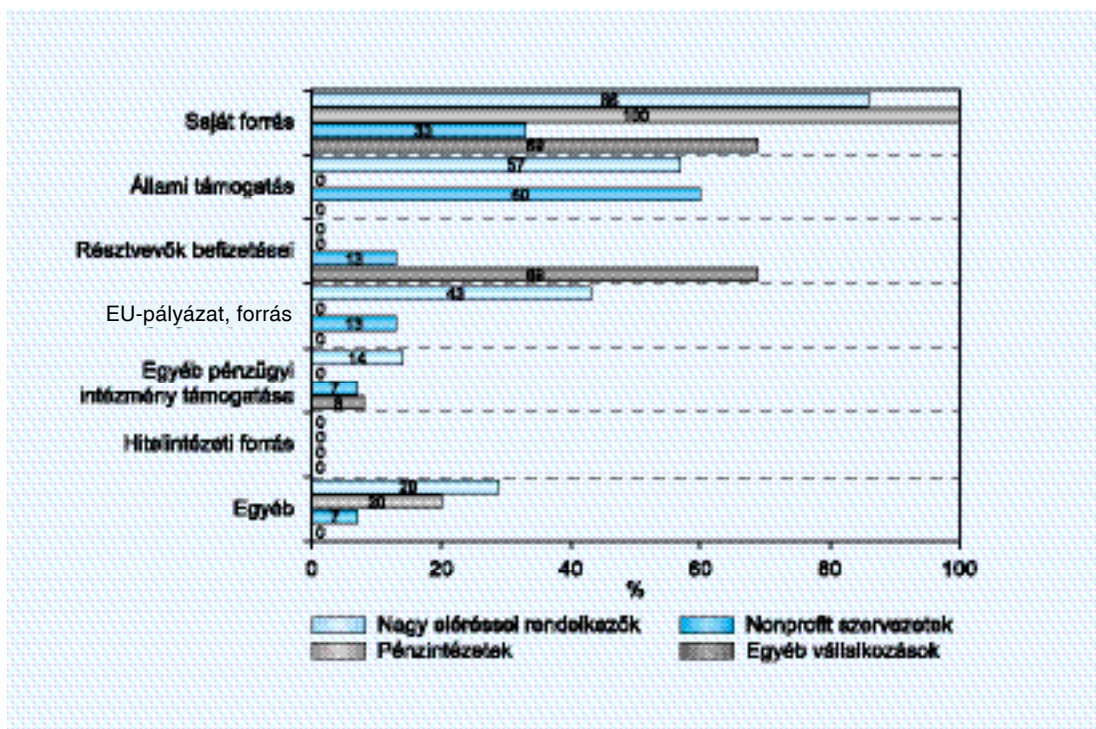
fizetéseket említenek finanszírozási forrásként, emellett ugyanilyen magas arányban van jelen a saját forrás felhasználása is.

Statisztikai tesztekkel is vizsgáltuk, hogy az 5. ábrán is látható jellemző, miszerint a felnötteknek is szóló képzési programok esetében nagyobb arányban van jelen a résztvevői befizetés, mint a kizárólag más célcsoportnak szóló képzési programok esetében, valóban fennálló, szignifikáns összefüggés-e. Az elvégzett Pearson-féle khí-négyzet, illetve Fisher-féle egzakt próba egyaránt megerősítette az összefüggés fennállását 5 százalékos szignifikanciaszint mellett.¹⁹

Megvizsgáltuk továbbá, hogy átlagosan több résztvevője van-e azoknak a képzéseknek, amelyeknek finanszírozásában közpénz (állami támogatás és/vagy EU-s forrás) is jelen van. A teszteléshez a nagy eléréssel rendelkezők és a

5. ábra

KÉPZÉSI PROGRAMOK FINANSZÍROZÁSA A VÁLASZADÓI KATEGÓRIÁK FÜGGVÉNYÉBEN

Forrás: saját szerkesztés

nonprofit szervezetek programjait vettük figyelembe, tekintettel arra, hogy csak e két válaszadói kategórián belül fordul egyaránt elő közpénzt használó és nem használó képzés. Bár a közpénzt felhasználó képzések átlagos létszáma számszerűen nagyobb, azonban az elvégzett varianciaanalízis 5 százalékos szignifikanciaszinten nem jelzett összefüggést a közpénz felhasználása és a résztvevői létszám között.²⁰

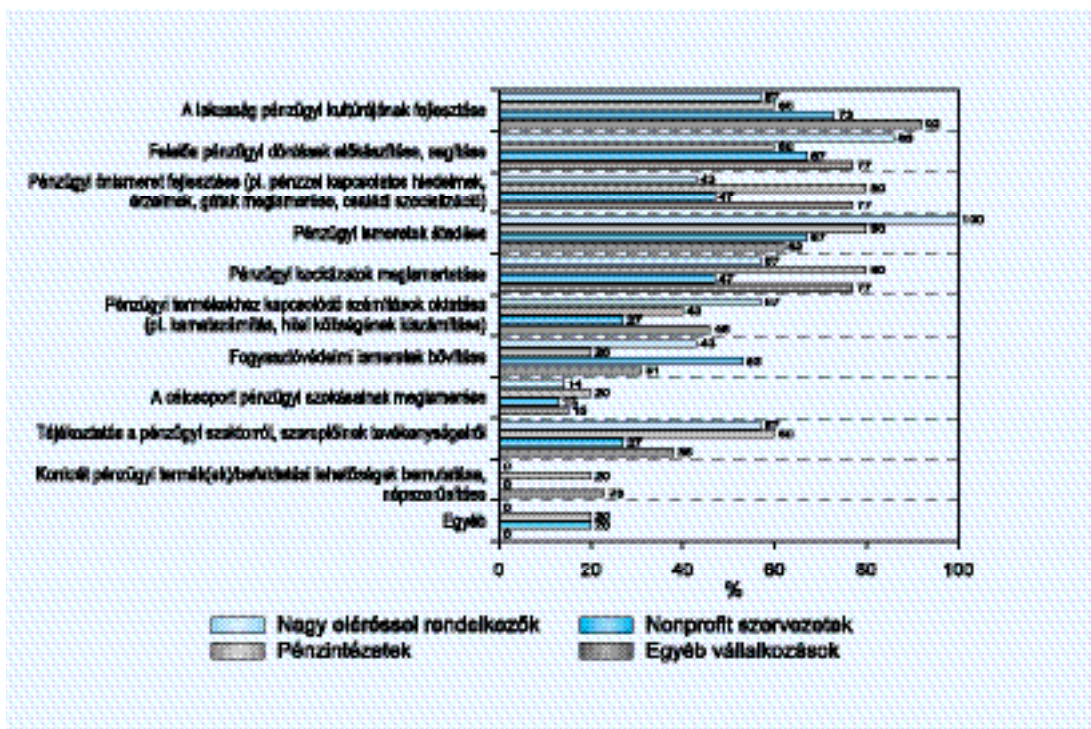
A H5 hipotézissel egyezően a közpénzt is felhasználó programok átlagosan több résztvevőt érnek el, azonban ez különbség statisztikailag nem szignifikáns. Ugyanakkor a H6 hipotézist megerősíti a felmérés, mivel a felnőtteknek is szóló képzések esetében szignifikánsan nagyobb arányban van jelen a résztvevői befizetés, mint azon képzések esetében, amelyek kizárólag más célcsoportnak szólnak.

Melyek a képzések fő célkitűzései? Mennyire hangsúlyosak az egyes témakörök?

A képzések célkitűzéseire vonatkozó válaszok alapján a nagy eléréssel rendelkező szervezetek a pénzügyi ismeretek átadására és a felelős pénzügyi döntések előkészítésére helyezik a hangsúlyt (lásd 6. ábra). A pénzintézetek képzési programjai első sorban a pénzügyi önismeret fejlesztésére, pénzügyi ismeretek átadására, pénzügyi kockázatok megismertetésére irányulnak. Ezek a célok viszonylag magas arányban szerepelnek a többi válaszadói kategóriák céljai között is. A nonprofit szervezetek által indított képzések több mint a felénél célként megjelenik a fogyasztóvédelmi ismeretek bővítése is. Az egyéb vállalkozások leggyakrabban a lakossági pénzügyi kultúrájának fejlesztés-

6. ábra

A KÉPZÉSEK FŐBB CÉLJAI A VÁLASZADÓI KATEGÓRIÁK FÜGGVÉNYÉBEN

Forrás: saját szerkesztés

tését, a felelős pénzügyi döntések előkészítését, a pénzügyi önismeret fejlesztését, valamint a pénzügyi kockázatok megismerését jelölték meg képzéseik fő céljával.

A kérdőív az említett témakörök képzésben elfoglalt jelentőségére is rákérdezett.²¹ Ez alapján a nagy eléréssel rendelkező szervezetek képzéseinél a háztartási/egyéni költségvetés és tervezés, a pénzügyi önismeret és a megtakarítások témakörök hangsúlyosak (lásd 7. ábra).

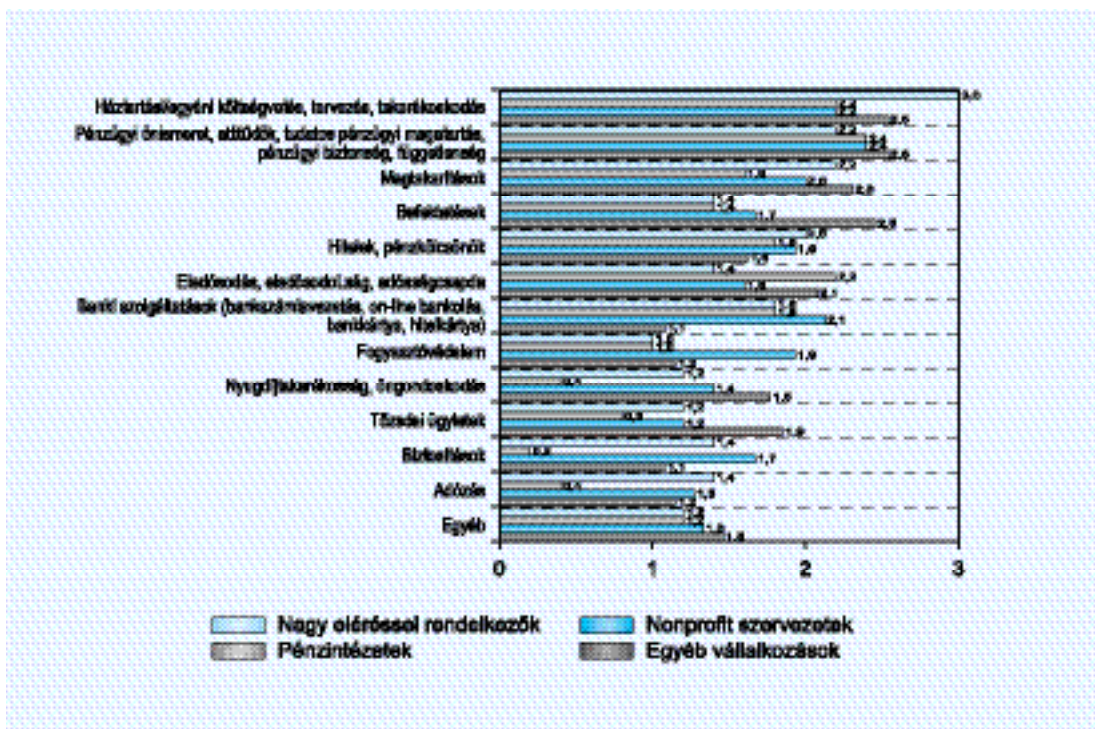
A pénzintézetek esetében a pénzügyi önismeret, a háztartási/egyéni költségvetés és tervezés, illetve az eladósodás témakörök a leghangsúlyosabbak. A nonprofit szervezeteknél a pénzügyi önismeret és a háztartási/egyéni költségvetés szerepel a legnagyobb súllyal, körükben még a fogyasztóvédelmi ismeretek

relatív nagy súlya emelhető ki a másik három válaszadói kategóriához képest. Az egyéb vállalkozásoknál hangsúlyosak a pénzügyi önismeret, a háztartási/egyéni költségvetés és tervezés, továbbá a befektetések és a megtakarítások, valamint a banki szolgáltatások témakörök is.

A felmérés tehát nem támasztja alá a H7 hipotézisünket, mivel a képzések – ideértve különösen a pénzintézetek által szervezetteket is – célkitűzései között nem kiemelten hangsúlyos a konkrét pénzügyi termék(ek)/befektetési lehetőségek bemutatása, népszerűsítése. Továbbá nem támasztja alá a felmérés a H8 hipotézisünket, mivel minden válaszadói kategória képzéseinél az egyik legnagyobb súlyú témakör az egyéni/háztartási költségvetés, tervezés.

7. ábra

EGYES TÉMAKÖRÖK ÁTLAGOS SÚLYAI A VÁLASZADÓI KATEGÓRIÁK FÜGGVÉNYÉBEN

Forrás: saját szerkesztés

Milyen időtartamúak a képzések?

A felmérésben részt vevő szervezetek által indított képzések majdnem fele igen rövid, legfeljebb fél napos: 28 százaléka 1–2 óra időtartamú, 20 százaléka 3–4 óras. A nagy eléréssel rendelkező szervezetek és a pénzintézetek egy-egy képzésük kivételével csupán 1–2, illetve 3–4 óras foglalkozásokat tartanak (lásd 8. ábra). Hosszabb időtartamú képzéseket jellemzően a nonprofit szervezetek, illetve ennél is nagyobb arányban az egyéb vállalkozások tartanak.

A 8. ábra alapján kirajzolódó összefüggést, amely szerint a képzési programok időtartama a nagy eléréssel rendelkezők és a pénzintézetek esetében többnyire rövid, míg a nonprofit szervezetek és egyéb vállalkozások esetében

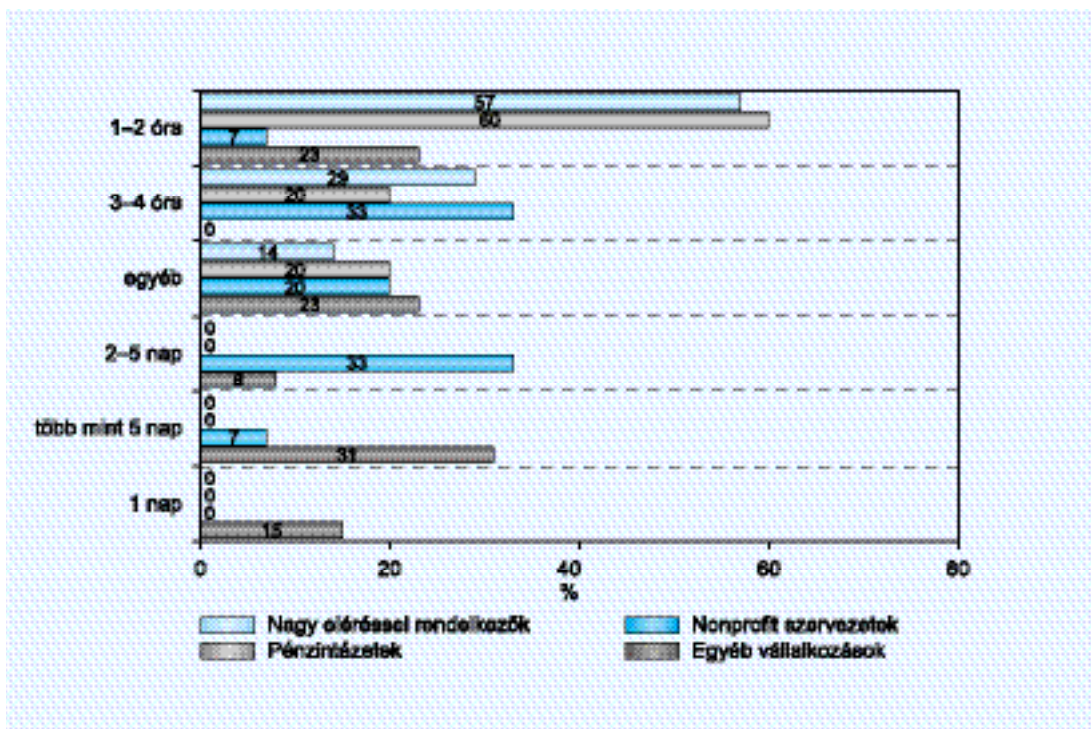
nagyobb arányban fordul elő hosszabb időtartamú képzés, Pearson-féle khi-négyzet próbával és Fisher-féle egzakt teszttel is vizsgáltuk. Az eredmények szerint egyik próba sem jelzett szignifikáns összefüggést.²²

Megvizsgáltuk azt is, hogy a képzések időtartama és a célcsoportok között fennáll-e összefüggés, tesztelve, hogy a közoktatásban tanulóknak is szóló képzések és a kizárólag más célcsoportnak szóló képzések időtartama között kimutatható-e összefüggés. A végrehajtott Pearson-féle khi-négyzet és Fisher-féle egzakt teszt egyaránt összefüggést jelzett a képzések időtartama és célcsoportjai között 5 százalékos szignifikanciaszinten.²³

Vizsgáltuk azt is, hogy kimutatható-e összefüggés a képzések időtartama és aközött, hogy hány témakört érintenek az egyes képzések.²⁴

8. ábra

A KÉPZÉSI PROGRAMOK IDŐTARTAMÁNAK MEGOSZLÁSA VÁLASZADÓI KATEGÓRIÁK SZERINTI BONTÁSBAN

Forrás: saját szerkesztés

A 9. ábra alapján, amely a képzéseken érintett témakörök számának átlagát és mediánját is mutatja, megállapítható, hogy a rövidebb időtartamú képzéseken átlagot és mediánt tekintve is több témát dolgoznak fel, mint a hosszabb képzéseken. Ezen összefüggés statisztikai vizsgálatához az előzetes feltételvizsgálatok alapján a nem paraméteres Mann–Whitney-próbát alkalmaztuk. A tesztben az 1–4 órás időtartamú képzéseket és ennél hosszabb képzéseket hasonlítottuk össze, amelyek között a próba 5 százalékos szignifikanciaszinten nem jelzett összefüggést.²⁵

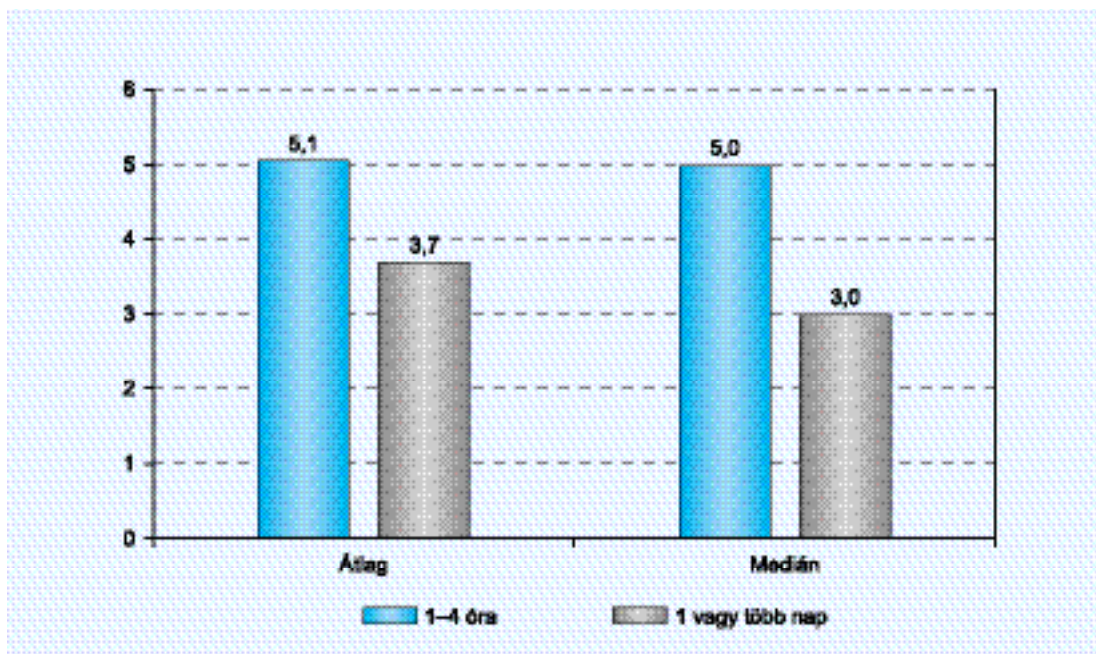
A H9 hipotézist igazolták a felmérés adatai, mivel a képzések időtartama – különösen a közoktatásban tanulókat is célzóké – többnyire rövid, 1–4 óra. A H10 hipotézist nem igazolta a felmérés, mivel a rövidebb időtartamú képzéseken – bár nem szignifikánsan – több témát dolgoznak fel, mint a hosszabb képzéseken.

Mennyiben érhető el, illetve állnak rendelkezésre a képzések tematikái és tananyagai?

A beérkezett válaszok alapján a képzési programok tematikái összességében alacsony arányban, 34 százalékban érhető el nyilvánosan, 50 százalékban ugyan elérhető, de nem nyilvánosan, illetve 16 százalékban nem állnak rendelkezésre (lásd 10. ábra). A nagy eléréssel rendelkezők esetében a képzési programok tematikája egy kivétellel nyilvánosan, weblapon elérhető. A pénzügyintézetek körében egyetlen képzési program tematikája érhető el nyilvánosan, a maradék négy képzés egyik felében van ugyan tematika, de az nyilvánosan nem elérhető, illetve másik felében nincs a képzési programoknak tematikája. A nonprofit szervezetek egy képzés kivételével nem teszik elérhetővé tematikájú-

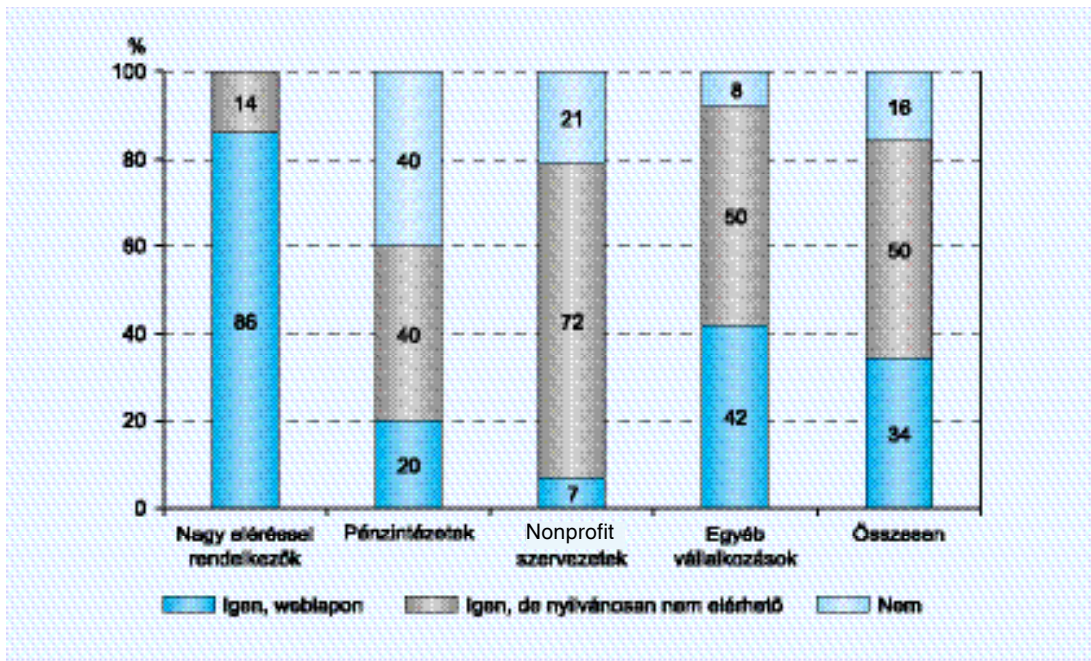
9. ábra

**AZ 1–4 ÓRÁS ÉS AZ ANNÁL HOSSZABB IDŐTARTAMÚ KÉPZÉSEK
ÁLTAL ÉRINTETT TÉMAKÖRÖK
SZÁMÁNAK ÁTLAGA ÉS MEDIÁNJA**

Forrás: saját szerkesztés

A KÉPZÉSI PROGRAMOK TEMATIKÁJÁNAK RENDELKEZÉSRE ÁLLÁSA, ELÉRHETŐSÉGE

Forrás: saját szerkesztés

kat, illetve a képzések mintegy ötödénél nem is rendelkeznek vele. Az egyéb vállalkozások képzéseinek több mint két ötödénél a képzési program tematikája nyilvánosan elérhető, míg képzéseik felénél ezt nem teszik elérhetővé.

A nyilvánosan elérhető tematikák nem teljes körűen felelnek meg a velük szemben támasztható követelményeknek. Bár a képzések céljait, célcsoportjait, időtartamát, a képzések tartalmi egységeit jellemzően meghatározzák, azonban a tananyag elsajátításához szükséges előismereteket, illetve az elsajátítandó tudást, illetve a képzésen használt tananyagot, valamint az oktató személyét gyakran nem.

A képzési programok tananyagának elérhetőségét, rendelkezésre állását elemezve megállapítható, hogy elérhetőségük a képzési programok tematikájánál is alacsonyabb. Összességében a tananyagok 76 százaléka nem érhető el nyilvánosan, ezen belül a képzési programok 21 százaléka esetében tananyag nem áll rendelkezésre (lásd 11. ábra).

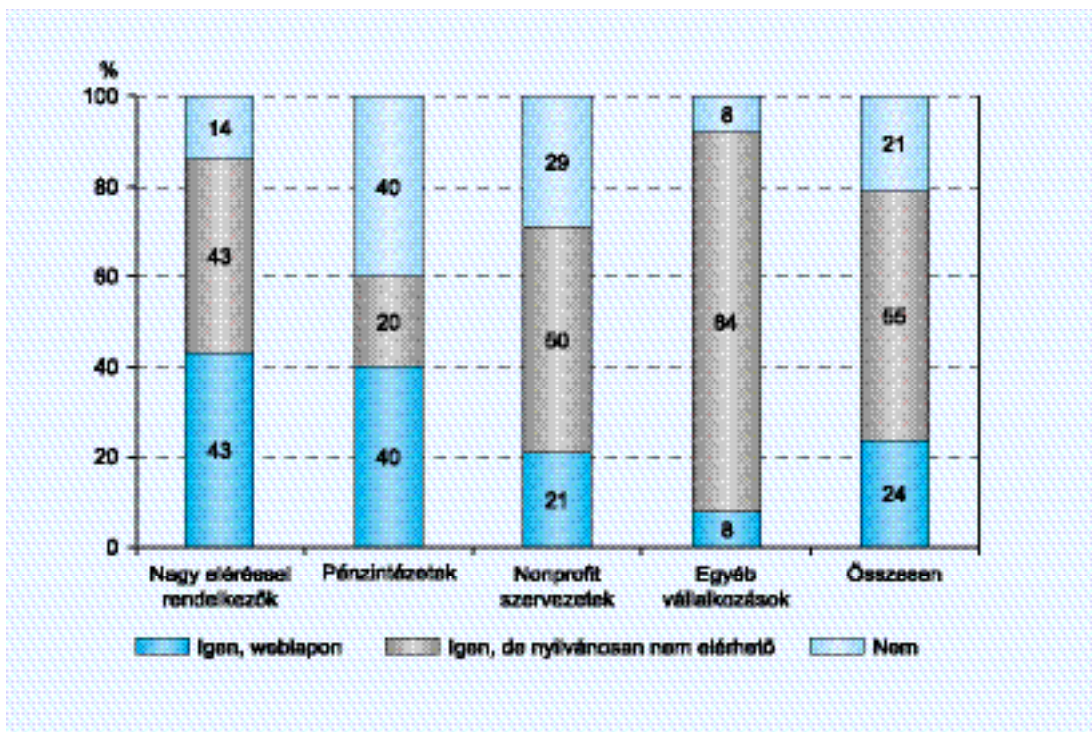
Válaszadói kategóriák szerinti bontást tekintve látható, hogy bár legnagyobb arányban a nagy eléréssel rendelkező szervezetek és a pénzintézetek képzéseikhez kapcsolódó tananyagok érhetőek el nyilvánosan, arányuk mégis csak 40 százalék körüli. A nonprofit szervezeteknél a tananyagok 79 százaléka nem érhető el nyilvánosan, ez az arány az egyéb vállalkozások képzési programjainál 92 százalék.

A H11 hipotézist igazolták a felmérés adatai, mivel a képzésekhez kapcsolódó tematikák és tananyagok a képzések több mint kétharmadánál nem érhetőek el nyilvánosan.

Mennyire jellemző az igények felmérése, illetve a képzés eredményességének mérése?

A beérkezett válaszok alapján a képzések túlnyomó többségében (82 százalék) a programok kialakítása során felméri a célcsoport

A KÉPZÉSI PROGRAMOKHOZ KAPCSOLÓDÓ TANANYAGOK RENDELKEZÉSRE ÁLLÁSA, ELÉRHETŐSÉGE

Forrás: saját szerkesztés

igényeit, képzési szükségleteit (lásd 12. ábra). Ez a túlsúly a válaszadói kategóriákon belül is megfigyelhető, a nagy eléréssel rendelkezők és a pénzüntézetek 80 százaléka, a nonprofit szervezetek 93 százaléka válaszolta, hogy felméri a célcsoport igényeit, az egyéb vállalkozásoknál ez az arány 69 százalék volt.

A képzések eredményességi, hatékonysági méréseire vonatkozó kérdés esetében több válasz megjelölésére is lehetőség volt. Összességében a képzések 71 százalékánál mérik a résztvevők elégedettségét, míg az ismeretszerzésre vonatkozó mérés csak a képzések 32 százalékánál van jelen (lásd 13. ábra). Ugyanakkor mindössze a képzések 8 százalékában mérik a képzés elején és a végén is az elsajátított ismereteket, azaz a képzés eredményeképpen mutakozó fejlődést.

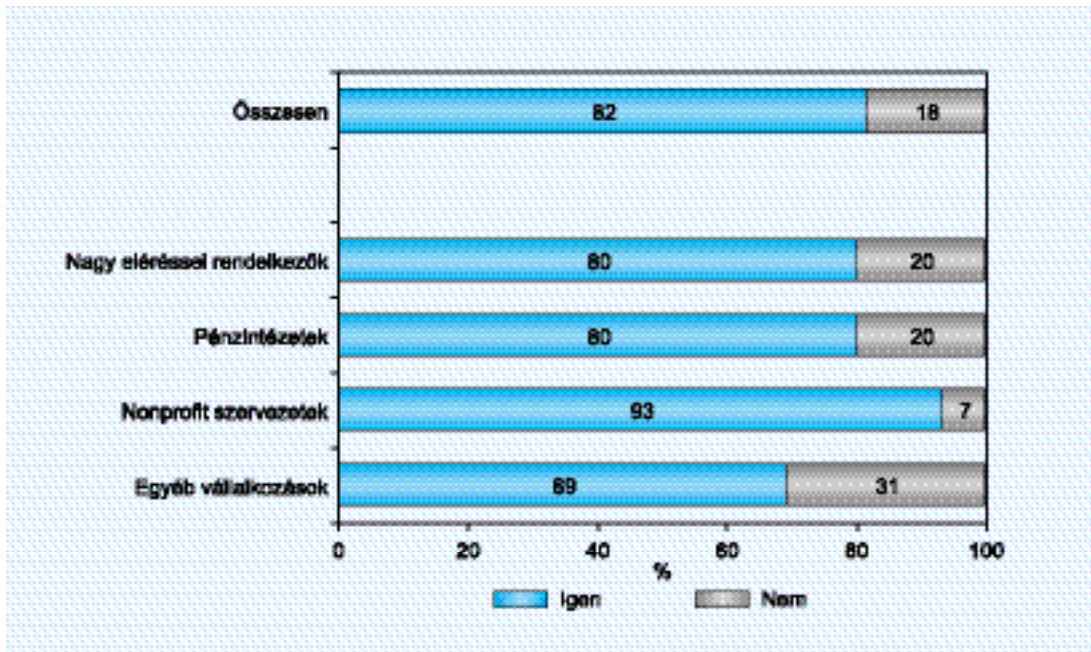
Válaszadói kategóriák szerinti bontást tekintve kiemelendő, hogy legnagyobb arányban (40 százalék) – és egyben szinte kizárólagosan – a nagy eléréssel rendelkező szervezetek végeznek a fejlődésre vonatkozó méréseket a képzés elején és végén.

A H12 hipotézist tehát igazolták a beérkezett válaszok, mivel bár a résztvevői elégedettséget a képzések nagy hányadában mérik, ugyanakkor a képzések eredményessége az esetek túlnyomó többségében nem került felmérésre.

Vizsgáltuk, hogy a képzések időtartama miként viszonyul ahhoz, hogy történik-e mérés a képzés során. Azonban érdemi összefüggést nem találtunk. Vizsgáltuk továbbá, hogy a képzési programok tapasztalatait a szervezők felhasználják-e, beépítik

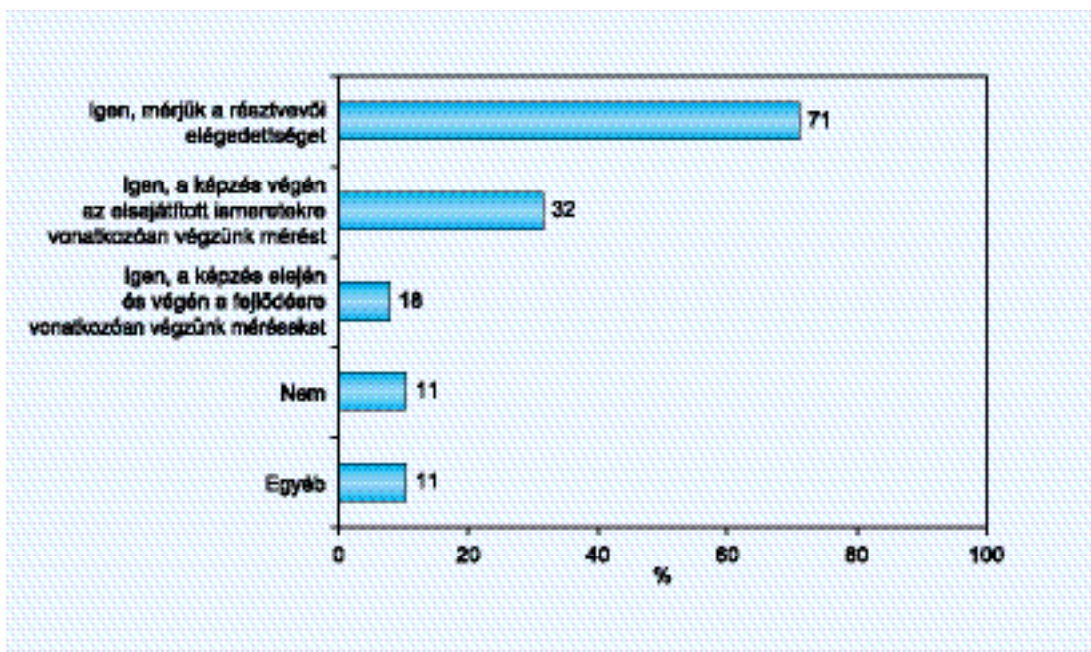

A PROGRAM KIALAKÍTÁSA SORÁN FELMÉRIK-E A CÉLCSOPORT IGÉNYEIT, KÉPZÉSI SZÜKSÉGLETEIT?

Forrás: saját szerkesztés

MÉRIK-E ÉS MIKÉNT A KÉPZÉSEK EREDMÉNYESSÉGÉT, HATÉKONYSÁGÁT?

Forrás: saját szerkesztés

tik-e a tananyagokba. Összességében igen magas arányban (94 százalék) hasznosításra kerülnek a képzések tapasztalatai (lásd 14. ábra). A válaszok alapján a pénzügyintézetek és az egyéb vállalkozások mindig felhasználják, beépítik a képzési programok tapasztalatait a tananyagokba. A nonprofit szervezetek és a nagy eléréssel rendelkezők esetében is csak 1–1 képzés során nem fejlesztik ennek alapján tovább a tananyagukat.

KÖVETKEZTETÉSEK

Korábbi felmérések, tanulmányok rámutattak arra, hogy Magyarországon a lakosság – és kiemelten a fiatalabb korosztály – pénzügyi ismereteinek szintje elmarad a kívánatostól annak ellenére, hogy pénzügyi kultúra fejlesztése céljából jelentős erőforrások kerültek felhasználásra. A képzések eredménytelenségének közvetlen

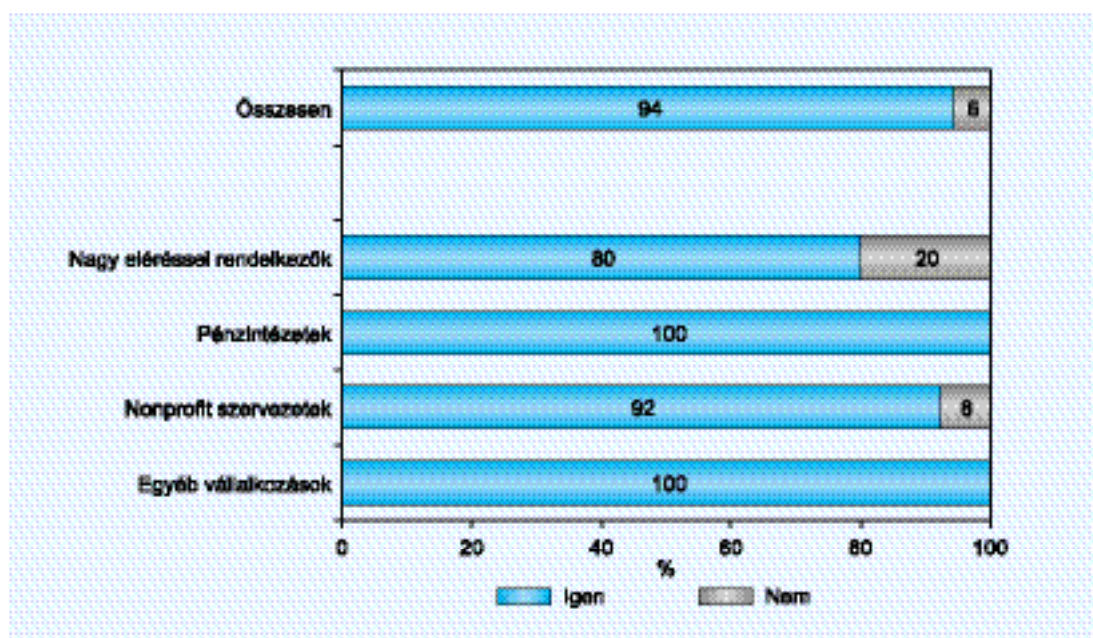
bizonyítéka továbbá, hogy hallgatótársaiknál nem jobb pénzügyi kultúrával rendelkeznek azok a felsőoktatásban tanulók, akik korábban már részt vettek pénzügyi-gazdasági képzésben.

Aktuális felmérésünk eredményei rávilágítottak arra: a fejlődés egyik gátja az lehet, hogy bár a közoktatásban tanulók jelentős hányada részesül a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésben, ezek a képzések igen rövidek, alig pár órással, illetve jellemzően az eredményesség visszamérése – és ennek hiányában a képzések megfelelő átalakítása – elmarad. Minden bizonnyal a közoktatásban tanulókat célzó képzések rövid időkerete is nehezíti, hogy a pénzügyi kultúra-ismeretek átadása eredményes legyen. Felmérésünk szerint ráadásul a rövidebb képzések jellemzően több témát is átfognak, ezáltal egy-egy téma feldolgozására még kevesebb idő jut.

Kockázatot jelent, hogy a képzési tematika, a tananyagok rendelkezésre állása, nyilvános elér-

14. ábra

FELHASZNÁLJÁK-E, ILLETVE BEÉPÍTÉSRE KERÜLNEK-E A KÉPZÉSI PROGRAMOK TAPASZTALATAI A TANANYAGOKBA?

Forrás: saját szerkesztés

hetősége nem jellemző. Ez különösen problematikus a tanulók képzésénél, mert így a képzésen átadandó ismeretekről, megközelítésekről, a módszerekről a szülők, a tanárok, az oktatásért felelős kormányzat, illetve az adófizető állampolgár sem rendelkezik elegendő információval.

A keresztábra-elemzések rávilágítottak további összefüggésekre is. Azon szervezetek, amelyek elsősorban a közoktatásban tanulókat célozzák meg programjaikkal, képzéseikhez jellemzően közpénzt (EU-forrásokat, központi költségvetési támogatásokat), illetve pénzügyi intézmények által nyújtott támogatásokat használnak fel. Kockázatként értékeljük azonban, hogy a milliárdos nagyságrendű közpénzfelhasználás eredményességéről nem áll információ rendelkezésre, mivel a képzési programok eredményességi mérése sem történik meg. A felelős és megalapozott közpénzfelhasználás elősegítésére ezért indokolt lehet, hogy a közpénzből is finanszírozott pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok – tematikájuk és tananyaguk elérhetősége és minőségbiztosítottasága mellett – eredményességükről is számot adjanak.

Aktuális felmérésünk eredményei azt mutatják, hogy a képzések eredménytelenségét a képzésekkel kapcsolatos minőségbiztosítás hiányosságai okozhatják. Az oktatásban a minőséget:

- a képzők felkészültsége,
- az elérhető, jól kidolgozott, a célcsoport igényeire és sajátosságaira szabott tematika (a tematika tartalmazza a képzés célját, célcsoportját, időtartamát, követelményrendszerét, a tartalmi egységeit, tananyagát és az oktató személyét),
- a minőségbiztosított tananyagok (tankönyvek, munkafüzetek, elektronikus tudásbázis),

- a képzési céloknak megfelelő képzési módszerek és időtartam, illetve
- a képzés eredményességének mérése biztosítja.

Ahhoz, hogy a képzések a jövőben eredményesek legyenek, mindenképpen szükséges erősíteni a fenti minőséget és eredményességet biztosító tényezőket. Fontos emellett, hogy az egyes képzési programok megismerhetők, értékelhetők legyenek, és a ma még elszórt, egymástól független kezdeményezések a jövőben egy egymásra épülő képzési rendszerre álljanak össze.

Kutatásunk feltárta, hogy a pénzügyikultúra-fejlesztéssel foglalkozó, jelentős közpénzt felhasználó szervezetek nem a pénzügyi kultúra fejlesztésére leginkább rászoruló felnőtt csoportokat (vagyis például az alacsony jövedelemmel rendelkezőket, munkanélkülieket) célozzák meg. Továbbá tekintettel arra, hogy a felnőtteknek szóló képzések túlnyomó részét a résztvevői befizetés finanszírozza, az alacsony jövedelmi kategóriába tartozók ezeket a képzéseket nem tudják igénybe venni. A felnőtteket célzó képzések ezért jelenleg a rászorultak elenyésző részét érik el, így nem várható, hogy ezek a programok társadalmi szinten mérhető módon járuljanak hozzá a pénzügyi kultúra fejlesztéséhez. Érdeemes megfontolni, hogy a jövőben hazánk adófizetői pénzből az iskolás korosztályok mellett a felnőtt korosztályok számára is biztosítson képzési támogatást. Megfelelő célra tartottság és minőségbiztosítás mellett így alakulhat ki Magyarországon egy széles réteg számára elérhető pénzügyi tudást, attitűdöt és viselkedést fejlesztő képzési rendszer, aminek hatásai mikro- és makroszinten is érzékelhetők lehetnek.

JEGYZETEK

¹ A szerzők köszönettel tartoznak Molnár Bálint számvevő főtanácsosnak, aki a kutatás előkészítésében vett részt. A kutatás további eredményeit Németh et al., 2016 ismertetik.

² A pénzügyi kultúrának számos definíciója létezik, amelyek jellemzően a pénzügyi tudáson, ismereteken keresztül, a pénzügyi folyamatok megértésén, illetve a pénzügyi döntések meghozatalának képességén ke-

resztül próbálják megragadni a fogalmat (lásd Kovács et al., 2013). A Magyar Nemzeti Bank által 2008-ban kialakított, és kutatásunkban is használt definíció alapján a pénzügyi kultúra a pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit.

³ Grifony – Messy (2012) az OECD-felmérés adatait elemezve rámutat arra, hogy a kormányok jellemzően három információforrásra alapozva határozták meg a pénzügyi oktatásra vonatkozó nemzeti stratégiák prioritásait. Jellemzően országos szintű felmérésekre, fogyasztóvédelmi hatóságok adataira, valamint más országok tapasztalataira támaszkodtak.

⁴ A kérdőív összeállítása során figyelembe vettük a nemzetközi felmérések tapasztalatait is, különösen az ausztrál kormányzati stratégiaalkotást támogató, 2013. évi pénzügyikultúra-kezdemenyezésekről szóló kutatást (National Financial Literacy Stocktake Survey, 2013). A kérdőív elérhető a <http://goo.gl/forms/YIZhfg1epN> címen.

⁵ Képzésnek tekintettük a szervezett formában működő képzéseket, ismeretátadást, amelyek megvalósulhatnak valamely helyszínen (például iskolákban, a szervező által biztosított helyiségben, egyéb helyen), internetes formában, illetve email közvetítésével egyaránt.

⁶ Idesoroltuk az előző kategóriákba nem sorolható összes kezdeményezést, mint például információmegosztást honlapon, közösségi oldalon, email útján (hírek, elemzések, egyéb információk, hírlevelek stb.), nyomtatott, illetve audiovizuális anyagok készítését, tanácsadást, IT-alkalmazásokat (játék, költségvetés-tervező program, videó stb.).

⁷ A kérdőív felületének kialakítása és kitöltése is a Google Form (Google Űrlap) alkalmazással történt.

⁸ Ebből kifolyólag egyes kutatási kérdések elemzése során figyelembe vett elemszám vagy a százalékalap kevesebb, mint a felmérést kitöltő szervezetek vagy az általuk megadott képzések száma.

⁹ A Fisher-féle egzakt teszthez a http://www.physics.csbsju.edu/stats/exact_NROW_NCOLUMN_form.html oldalon elérhető alkalmazást használtuk.

¹⁰ A hazai pénzügyikultúra-fejlesztés egyik legnagyobb szereplője, az OTP Fáy Alapítvány a kérdőívet nem küldte vissza. Mivel a szervezet tevékenységére vonatkozó adatok nélkül felmérésünk hiányos lett volna, adatainkat kiegészítettük az OTP Fáy Alapítvány képzési programjaira vonatkozó, publikusan elérhető információk alapján.

¹¹ Megjegyzendő, hogy a válaszadók több esetben is egyaránt képzési programként értelmezték a képzést, a rendezvényt, a nagy hallgatóság előtt megtartott előadást. A továbbiakban ezeket összefoglalóan „képzésnek” vagy „képzési programnak” nevezzük.

¹² Néhány esetben előfordult, hogy a válaszadók képzési programjaikat összevontan szerepeltették, ezért a felmérésben említett képzési programok száma kevesebb, mint a ténylegesen meghirdetett képzési programok száma.

¹³ A kiértékelés a kérdőív „Kiknek szólnak a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések?” kérdésére adott válaszokon alapul. A válaszadók több válaszlehetőséget is megjelölhettek a válaszadás során, amennyiben egy képzés több célcsoportnak is szól.

¹⁴ Pearson-féle khí-négyzet teszt p -értéke 0,013, illetve a Fisher-féle egzakt teszt p -értéke 0,009 volt. A Pearson-féle khí-négyzet teszt érvényességét ugyanakkor megkérdőjelezi, hogy az alapul vett keresztábra celláinak több mint 20%-ában (8-ból 2-ben) az elemszám kisebb mint 5.

¹⁵ Pearson-féle khí-négyzet teszt p -értéke 0,002, illetve a Fisher-féle egzakt teszt p -értéke 0,001 volt.

A Pearson-féle χ^2 -teszt érvényességét ugyanakkor megkérdőjelezi, hogy az alapul vett keresztábra celláinak több mint 20%-ában (8-ból 4-ben) az elemszám kisebb mint 5.

megkérdőjelezi, hogy egyik cellájának elemszáma kisebb mint 5.

¹⁶ Köz- és felsőoktatásban tanuló résztvevők száma = kizárólag köz- és felsőoktatásban tanulóknak szóló képzésben, oktatásban részt vevők száma + a köz- és felsőoktatásban tanulóknak is szóló képzés, oktatás résztvevői létszámának fele + iskolai programként megjelölt képzésekben a résztvevők számának 90 százaléka. A módszer vélhetőleg alulbecsli a köz- és felsőoktatásban tanuló résztvevők számát, mivel egyéb információk alapján a köz- és felsőoktatásban tanulóknak is szóló képzés résztvevőinek túlnyomó többsége köz- és felsőoktatásban tanuló.

²⁰ A varianciaanalízis p -értéke 0,562 volt.

²¹ A felmérésben résztvevők a kérdőívben említett témakörök jelentőségére vonatkozóan négyféle választ adhattak. A kiértékelésnél a válaszokhoz számértékeket rendeltünk („nem jelenik meg” = 0, „alacsony” = 1, „közepes” = 2 és „magas” = 3) annak érdekében, hogy az egyes témakörök képzésben elfoglalt jelentőségét kiátlagolással is összevethetővé tehesük.

²² A Pearson-féle χ^2 -teszt p -értéke 0,081, míg a Fisher-féle egzakt teszt p -értéke 0,061 volt, így mindkét teszt „közel volt” ahhoz, hogy a két ismételt függetlenségére vonatkozó nullhipotézist elvesse.

¹⁷ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd009.html

²³ A Pearson-féle χ^2 -teszt érvényessége az alacsony előfordulási számosság miatt ezúttal is megkérdőjelezhető. Ugyanakkor mindkét teszt p -értéke egyformán alacsony, 0,002 volt.

¹⁸ Lehetséges tehát, hogy például a válaszadó a képzés forrásaként saját forrást és EU-pályázatot egyaránt megjelöl, miközben a képzési program költségeinek fedezete 99 százalékban EU-s pályázat és csak 1 százalékban saját forrás.

²⁴ Az egyes képzésekben érintett témakörök számát az alapján definiáltuk, hogy az adott képzésre vonatkozóan hány témakört jelölt meg a válaszadó (bővebben lásd 3.4 fejezet).

¹⁹ A Pearson-féle χ^2 -teszt és a Fisher-féle egzakt próba p -értéke egyaránt 0,001 volt. Megjegyezzük, hogy a Pearson-féle χ^2 -teszt próba érvényességét

²⁵ A Mann-Whitney-próba p -értéke 0,084 volt.

IRODALOM

ATKINSON, A. – MESSY F. (2012): Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE). Pilot Study, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>

BÉRES D. – HUZZDIK K. – KOVÁCS P. – SÁPI Á. – NÉMETH E. (2013): Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról. Kutatási jelentés, 2013. június, <http://www.asz.hu/tanulmanyok/2013/kutatasi-jelentes-felmeres-a-felsooktatásban-tanulo-fiatalok-penzugyi-kulturajarol/t353.pdf>

BÁRCZI J. – ZÉMAN Z. (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái, *Polgári Szemle*, 11. évfolyam 1–3. szám, http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=659

GRIFONI, A. – MESSY, F. (2012): Current Status of National Strategies for Financial Education; A comparative analysis and relevant practices, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private*

Pensions, No. 16, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k9bcwct7xmn-en>

HUZDIK K. – BÉRES D. – NÉMETH E. (2014): Pénzügyi kultúra versus kockázatvállalás empirikus vizsgálata a felsőoktatásban tanulóknál, *Pénzügyi Szemle*, 2014/4, <http://www.asz.hu/penzugyi-szemle-cikkek/2014/penzugyi-kultura-versus-kockazatvallalas-empirikus-vizsgalata-a-felsooktatásban-tanuloknál/huzdik-beres-nemeth-2014-4.pdf>

KLAPPER, L. – LUSARDI, A. – PANOS, G. A. (2012): Financial Literacy and the Financial Crisis, *Netspar Discussion Papers*, DP03/2012–007, <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=122421>

KOVÁCS P. – RÉVÉSZ B. – ORSZÁG G. (2013): A pénzügyi kultúra és attitűd mérése. <http://www.eco.u-szeged.hu/download.php?docID=40014>

LUKSANDER A. – BÉRES D. – HUZDIK K. – NÉMETH E. (2014): A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata, *Pénzügyi Szemle*, 2014/2, <http://www.asz.hu/penzugyi-szemle-cikkek/2014/a-felsooktatásban-tanulo-fiatalok-penzugyi-kulturajat-befolyasolo-tenyezok-vizsgalata-1/luksander-2014-2.pdf>

NÉMETH E. – BÉRES D. – HUZDIK K. (2015): The Attitude of Young Hungarian Adults to Loans, *Journal of Business and Social Science*, Vol. 6, No. 4; April 2015, http://ijbssnet.com/journals/Vol_6_No_4_April_2015/7.pdf

NÉMETH E. – JAKOVÁC K. – MÉSZÁROS A. – KOLLÁR P. – VÁRPALOTAI V. (2016): Pénzügyi kultúra fejlesztési programok felmérése – Kutatási jelentés. https://www.asz.hu/storage/files/files/Publikaciok/Elemzesek_tanulmanyok/2016/penzugyi_kult_fejl_programok.pdf

SZALAY GY. (2013) Pénzügyi alapismeretek a közoktatásban: eredmények és további lehetőségek, MNB Pénzügyi Kultúra Központ, Országos Szakmai Tanévnyitó, 2013. augusztus 23., http://moderniskola.hu/sites/default/files/field/image/tanevnyito2013/prezik/penzugyi_alapismeretek_a_kozoktatásban.pdf

WIDDOWSON, D. – HAILWOOD, K. (2007): Financial literacy and its role in promoting a sound financial system, *Reserve Bank of New Zealand: Bulletin*, Vol. 70, No. 2, 2007, http://rbnz.govt.nz/research_and_publications/reserve_bank_bulletin/2007/2007jun70_2.pdf#page=37

WILLIS, L. E. (2008): Against Financial Literacy Education, *Iowa Law Review*, Vol. 94, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1105384

Australian Securities and Investments Commission (2013): National Financial Literacy Stocktake Survey 2013, http://www.financialliteracy.gov.au/media/528627/report-375_nfls-stocktake-survey-2013.pdf

EMMI (2015): Számoljunk a jövővel! – Pénzügyi és vállalkozói ismeretek elmélyítése a köznevelésben. <http://szamoljunkajovovel.kormany.hu/szamoljunk-ajovovel-penzugyi-es-vallalkozoi-ismeretek-elmelyitese-a-koznevelésben-eve>

MNB (2014) Tudás és érték, a Magyar Nemzeti Bank társadalmi felelősségvállalási stratégiája, 2014. június, <http://www.mnb.hu/letoltes/mnb-tarsadalmi-spread-low-1.pdf>

Pénziránytű (2015): A Pénziránytű Alapítvány által lebonyolított pénzügyi kultúra kutatás fő eredményeinek bemutatása. http://penziranytu.hu/sites/default/files/csatolmany/oecd_kutatasi_eredmenyek_2015_11_02.pdf